

Türk İslam Kültüründe Su ve Çevre

¹Mehmet Ali Yurdusev

¹Celal Bayar Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Manisa, Türkiye

Özet

Bu çalışmada kültürümüzü oluşturan dil, edebiyat vb. unsurlarda su ve çevre olgusunun varlığı, ele alınış biçimi gibi unsurlar ele alınarak su ve çevre duyarlılığının artırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dilimizde suyla yoğrulmuş kavramlara dikkat çekilmiş, dini kaynaklarımızdan alıntılarla konunun önemi vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Su, çevre, kültür

1. Giriş

Bu bildirinin amacı suyun kadrini kıymetini anlamaya takdir etmeye bir nebze katkıda bulunmaktır. Nedir suyun kadir ve kıymeti? Alelade sıradan bir şey gibi mi, nereden geldiği önemli olmayan, musluğu açınca akan ve kanalizasyon borularında kaybolup giden bir madde olarak mı yoksa yıllarda biriktirilen bir hazineden gelen, harcarken dikkatli ve hassas olunacak bir değer olarak mı yaklaşılmalı? Kısaca mirasyedi tavrı mıdır yoksa alinteri ile kazandığını harcayan bir kişinin tavrı mıdır? Tabii ki ikinci takınılması gereken tavrı ikinci tavidir. Bu çalışmada kültürümüzde su ve çevre olgusunun yer alışı, vurgulanış biçimi ele alınmış ve bu sayede bu kültürün müntesiplerine su ve çevreye karşı duyarlı olmaları konusunda katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Bildiri önce bir yapı taşı olarak suyu ele almış, daha sonra dilimizde ve edebiyatımızda su ve çevre olgusu ele alınmıştır. Bu çerçevede alınacak dersler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Su Ayak İzi

Her canlının suya muhtaç olduğu her canlının susuz yaşayamayacağı hep ifade edilir. Tamamen doğru olan bu önermenin arka planında şu gerçek yatmaktadır. Canlı cansız bütün varlıkların yapıtaşı ya da onları oluşturan, onları inşa eden unsurlardan birisinin sudur. Mesela insanın dörtte üçünün su olduğu bilinen bir gerçektir. Allah-ü Teâla Kuranı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Allah bütün canlıları sudan yarattı. İşte bunlardan bir kısmı karnı üzerinde sürünür, kimi iki ayak üzerinde yürür, kimisi dört ayak üzerinde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir. (Nur suresi Ayet 35)

Allah-ü Teâla'nın buyruğundan anlıyoruz ki su hepimizin yapısında mayasında var. Bizde suyu bütün ürünlerimizin içine katıyoruz. Bütün ürünlerimizde kullanıyoruz. Mesela, beton kum çakıl çimento ve sudan yapılmaktadır. Çelik, demir karbon ve sudan müteşekkildir. Mamül hale gelinceye kadar her ürün için az ya da çok belli bir miktarda su kullanılmaktadır Bna su ayak izi

denmektedir. Bu miktar kullandığımız günlük eşyalarımız yiyeceklerimiz için hiç de azımsanmayacak ölçüdedir. Bazı gıdalar için su ayak izleri aşağıda verilmiştir [1].

<i>1 kg sığır eti</i>	<i>: 15400 Litre</i>
<i>1 kg ekmek</i>	<i>: 1608 Litre</i>
<i>1 kg tereyağ</i>	<i>: 5550 Litre</i>
<i>100 gr çikolata</i>	<i>: 1700 Litre</i>

3. Kültürümüzde Su ve Çevre

Canlı cansız her ürünün yapısında su varsa kültürün yapısında da olması beklenir. Kültürü oluşturan öğelerde de su bulunacaktır. Kültür elle tutulan bir şey olmamakla beraber çeşitli yapısal unsurların katkısıyla oluşturulmuş bir şeydir. Bu nedenle envai çeşit kültür bulunmaktadır. Farklı kültürler var, demek ki farklı yapısal öğeleri var. Bir kültürü oluşturan bir en önemli öğelerden olmazsa olmazlardan birisi dildir. Türk kültürünün dili Türkçe’de su kavramı deyimlerinde ve atasözlerinde bolca yer almaktadır. Kavramlar bir dili oluşturan en önemli anlatım unsurlarındandır. İçinde ‘su’ geçen deyimlere ait birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

<i>Ağzı sulanmak</i>	<i>: İmrenmek</i>
<i>Beyni sulanmak</i>	<i>: Düzgün düşünemez olmak, bunamak</i>
<i>Su dökmek</i>	<i>: Küçük abdest bozmak</i>
<i>Su içinde</i>	<i>: En kötü şartlarda bile</i>
<i>Su katılmamış</i>	<i>: Kendine özgü olan durumu koruyan</i>
<i>Su koyuvermek</i>	<i>: Sözünde durmamak, cıvıtmak</i>
<i>Su yüzüne çıkmak</i>	<i>: Görünür olmak</i>
<i>Sular seller gibi</i>	<i>: Bir metni yanlışsız söyleyecek kadar</i>

Bir dilin en önemli anlatım öğelerinden bir diğeri de atasözleridir. Türkçe’de içinde ‘su’ geçen atasözlerine de aşağıdaki örnekler verilebilir.

<i>Taşıma su ile değirmen dönmez</i>
<i>Su uyur düşman uyumaz</i>
<i>Su testisi su yolunda kırılır</i>
<i>Su bulanmayınca durulmaz</i>
<i>Keçinin uyuzu çeşmenin gözünden su içer</i>
<i>Akan su yosun tutmaz</i>

Kültürü oluşturan bir başka öge ise edebiyattır. Su olgusu Türk edebiyatındaki en nadide eserlere konu olmuştur. Şaheser örneklerinden birisi divan edebiyatımızdaki Su kasidesidir. Fuzuli’nin Peygamber Efendimiz’e (SAV) suyla seslenmiştir.

*Suya virsün bâğ-bân gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâra su*

Bahçıvan gül bahçesini sele versin, boşuna yorulmasın

Çünkü bin gül bahçesine su verse de senin yüzün gibi bir gül açılmaz

Yakın tarih işyerimizin en güzel örneklerinden olan Sakarya Türküsü'nde Üstad Necip Fazıl Kısakürek insanın serüvenini Sakarya Nehri üzerinde çok güzel anlatmıştır.

*İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir
Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!
Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?
Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.
Eyvah, eyvah, Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük!*

.....

Hulasa, kültür ve medeniyetimiz suyla yoğrulmuş bir medeniyet ve kültürdür. Buradan çıkan sonuç, bizi biz yapan unsurlar suyun kadrini kıymetini takdir etmiştir. Yani geçmişimizde suyu takdir eden bir kültürel geçmiş görmekteyiz. Bunun sonucu olarak, yerleşim yerlerini suların kenarlarına kurmuşlar am suyu sorumsuzca kullanmamışlar, kirletmemişler, bizlere tertemiz bırakmışlar, çevreyi de bozmadan bize emanet etmişlerdir. Bu anlayışın oluşumunda en önemli ve en önemli unsur dinimizin emir ve tavsiyeleridir. Allah-u Teâla Kuranı Kerim'in de bize su özelinde düşünmemizi emreder:

Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır (Nahl Suresi, ayet 11).

Hazreti Peygamber (SAV) de suya ve çevreye nasıl yaklaşacağımızı bize öğretir

Akan bir nehrin kenarında olsanız bile suyu israf etmeyiniz

Kıyametin kopacağını bilseniz elinizdeki fidanı dikişiniz

4. Sonuçlar

Ecdadımız, Kuranı Kerim'den aldığı ilhamla ve Peygamberimizin tavsiyelerine uyarak suya ve çevreye duyarlı bir medeniyet kurmuştur. Evet, onlar müstesna bir medeniyet ve kültür kurarak bizlere devrettiler. Ama onların sırası geçti. Yaşama sırası bizde. Bizde geçeceğiz. Yaptıklarımızdan ve arkamızda bıraktıklarımızdan bu dünyada hem de öbür dünyada anılacak ve sorgulanacağız. Biz nasıl geçmişlerimizi suya ve çevreye yaklaşımları dolayısı ile hayırla yâd ediyorsak, gelecek nesillerinde bizi hayırla yâd etmesi sağlamamız gerekmektedir. Ne yazık ki tükenmiş kaynaklar, kurumuş nehirler, kirlenmiş nehirler, yanına yaklaştırmayan körfezler, harap edilmiş evre ile geleceğe bırakacağımız miras hiçte iç açıcı görünmemektedir. Bu noktada düşünüp acil adımlar atmak, acil davranış biçimleri geliştirmek zorundayız. Bunun için en küçükten başlamak; çeşmeyi açarken, dušta keyif yaparken, izmariti düşünmeden çevreye atarken düşünmeliyiz. Düşünmeliyiz, ecdadımızın ya da kültürümüzün ocuğumu alacağız yoksa mirasyedi mi?

Kaynaklar

[1] <http://waterfootprint.org/en/resources/interactive-tools/product-gallery/>.